

**EUROPOS PASIRINKIMAS
KAIP JĮ SUPRANTA ANDREW MORAVCSIKAS:
KUR SLYPI EUROPOS INTEGRACIJOS
PRIEŽASTYS?***

Šiandieninės Europos Sąjungos raidos krypčių, iššūkių bei galimybių suvokimas neatsiejamas nuo gilinimosi į Bendrijos kūrimosi priežastis. Andrew Moravcsiko knyga – tai tarpdalykinis, nuodugnus, sisteminis, gilus ir įvairiapusis žvilgsnis į Europos integracijos priežastis, kurioms atskleisti autorius pasirenka penkis lemtingus sprendimus, vienas po kito vedusius glaudesnės ir gilesnės integracijos link. Apgailestaudamas, kad iki šiol nėra sutariama dėl Europos Bendrijos sukūrimo priežasčių, A. Moravcsikas siūlo, jo vertinimu, revizionistinį Europos integracijos aiškinimą ir mėgina atsakyti, kodėl „vyriausybės vis ryžtasi koordinuoti savo svarbiausias ekonomines veiksmų programas ir perleidžia savo suverenias prerogatyvas tarptautinei institucijai“ (12 p.).

A. Moravcsikas pažymi, kad dėl neteisingo pirminių ir antrinių šaltinių naudojimo Europos integracijos tyrimuose dažnai galima nesunkiai aptikti paramą „bet kuriam tikėtinam išvedžiojimui“ (23 p.). Todėl, siekdamas įveikti šališkumą ir atlikti kokybišką mokslinį

* Moravcsik Andrew. Europos pasirinkimas. Socialinis tikslas ir valstybės galia. Nuo Mesinos iki Mastroichto. Vilnius: Margi raštai, 2008 (originalo kalba veikalas išleistas 1998 m.).

tyrimą, autorius griežtai laikosi trijų metodologinių principų: „Kiekvienu atskiru atveju iš bendrųjų teorijų išvedamas nuoseklus konkuruojančių hipotezių rinkinys; pats konkretus sprendimas išnagrinėjamas pasitelkus pakankamai faktų toms hipotezėms tikrinti, ir, jei tik galima, potencialiai kontroversiški motyvų ar strategijų priskyrimai pagrindžiami „kietais“ pirminiais šaltiniais“ (22 p.). Šių principų laikymasis iš dalies lėmė ir knygos storį.

Atlikdamas Europos integracijos priešasčių tyrimą, A. Moravcsikas patikrina ne vieną neofunkcionalistų teiginį ir nurodo teorijos silpnąsias vietas, tačiau vis dėlto teigia, kad šios knygos „nederėtų skaityti kaip neofunkcionalizmo ar bet kurios kitos klasikinės teorijos vertinimo“ (26 p.). Europos integracijos priešasčių tyrimui konstruoti A. Moravcsikas nesivadovauja neofunkcionalizmu ar kokia kita didžiąja teorija. Pasak autoriaus, „ši knyga siekia pritaikyti siauresnes ir konkrečias hipotezes, pagrįstas ekonominiais interesais, tarpvalstybinių derybų ir tarptautinių režimų teorijomis“ (31 p.) ir jas patikrinti.

Pagrindinė tezė, kurią ir įrodo A. Moravcsikas savo tyrimu, yra: „nuo 1955 m. esminiai Europos integracijos procesai atspindėjo tris veiksnius: komercinės naudos schemas, svarbiausiųjų vyriausybių santykinę derybinę galią ir paskatas stiprinti tarpvalstybinių išipareigojimų patikimumą“ (13 p.). Šiuo trejetu yra paremtas visas A. Moravcsiko tyrimas ir knygoje atlikta Europos integracijos priešasčių analizė bei pateiktas jų aiškinimas. Europa savo pasirinkimą parodė, anot autoriaus, kiekvienu jo analizuotu atveju (kurių kiekvienam knygoje skiriamas ne mažiau kaip šimto puslapių skyrius). Tie atvejai yra: derybos dėl Romos sutarties, bendrosios rinkos suvienijimas, Europos pinigų sistemos sukūrimas, derybos dėl Suvestinio Europos akto (SEA) ir Europos Sąjungos sutarties. Daugiausia dėmesio, tirdamas derybas dėl kiekvieno minėto susitarimo, A. Moravcsikas skyrė trims valstybėms: Jungtinei Karalystei, Prancūzijai ir Vokietijai. Minėtas trejetas (ekonominiai interesai, derybos, tarpvalstybiniai

susitarimai) pasireiškia kaip analizės matmenys, naudojami tyrime, taip pat kaip „racionalistinės bendradarbiavimo sandaros pakopos“. Kitaip tariant, A. Moravcsikas taiko „tarptautinio bendradarbiavimo „racionalistinę sandarą“, pagal kurią tarptautinės derybos yra išskiriamos į trijų pakopų priešastinę seką: nacionalinių prioritetų formavimas, tarpvalstybinės derybos ir institucijų pasirinkimas. Kiekvieną pakopą aiškina vis kita teorija (34 p.). Iš kiekvienos teorijos autorius pasirenka po kelias konkuruojančias hipotezes ir kiekvieną jų patikrina surinktais duomenimis.

Pirmajame knygos skyriuje pristatomas teorinis modelis. Analizuodamas *nacionalinius prioritetus* kiekvienu iš penkių atvejų, A. Moravcsikas skiria du pagrindinius elementus: geopolitiką ir ekonomiką. „Geopolitinis tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo aiškinimas remiasi prielaida, kad užsienio politikos hierarchinės darbotvarkės viršuje yra saugumo klausimai“, o „ekonominis aiškinimas remiasi prielaida, kad nacionaliniai prioritetai atspindi dėl konkretaus klausimo susidariusius interesus“ (42 p.). Kiekvieną šių aiškinimų autorius tiria nusistatydamas penkis matmenis: klausimų ir šalių įvairovė, prioritetų pasikeitimo laikas, politikos nuoseklumas ir derybiniai reikalavimai, vidaus pasiskirstymai, vidaus svarstymų turinys (44 p.). Geopolitiniai aiškinimai pabrėžia galios balansą, didžiųjų valstybių balansuojančią strategiją, regioninius susitarimus, europines ir nacionalistines ideologijas. Ekonominiai aiškinimai iškelia kapitalo mobilumą, tarpusavio priklausomybę prekyboje ir valiutos kursų stabilumą.

Tirdamas *tarpvalstybines derybas*, A. Moravcsikas išskiria dvi konkuruojančias teorijas: viršvalstybinę derybų teoriją ir tarpvalstybinę derybų teoriją. Svarbiausi matmenys šioje dalyje yra efektyvumas („vyriausybės išnaudoja visus potencialius susitarimus ar laimėjimai „lieka ant stalo“) (73 p.) ir laimėjimų paskirstymas („kaip bendradarbiavimo nauda buvo paskirstyta tarp šalių?“) (73 p.). Viršvalstybinė teorija iškelia viršvalstybinių pareigūnų įtaką ir svarbą

(dažniausiai dėl jų turimos ir naudojamos informacijos) derybų rezultatams, tarpvalstybinė teorija teigia, kad derybose lemiamą vaidmenį atlieka poreikis bendradarbiauti, o ne informacijos teikimas. Derybas A. Moravcsikas analizuoja pasitelkdamas tris matmenis: informacijos prieinamumą, silpnąsias vietas ir entreprenerystės vaidmenį bei derybų rezultatų sandarą (83 p.).

Pristatydamas paskutinįjį trejeto matmenį – *institucinį pasirinkimą* – autorius kelia klausimą, kodėl ir kaip EB vyriausybės perduoda arba subendrina sprendimų priėmimo galią valdžią turinčiose tarp-tautinėse institucijose, kai pasiektas esminis susitarimas, juk tokios institucijos (pvz.: Ministrų Taryba, Europos Komisija, Europos Parlamentas, Teisingumo Teismas) nėra tik koordinuojantys ar administruojantys organai, šios institucijos „akivaizdžiai kėsina į nacionalinę savarankiškumą“ (92 p.). A. Moravcsikas išskiria tris pagrindinius suvereniteto perdavimo ir subendrinimo atvejus: „Federalistinės ideologijos atvejis, centralizuoto technokratinio koordinavimo ir planavimo poreikis bei įtikimesnių įsipareigojimų siekimas“ (93 p.), o hipotezes formuluoja atsižvelgdamas į tris kiekvieno atvejo matmenis: „Perdavimą ir subendrinimą pagal įvairius klausimus ir šalis, vidaus paskirstymą ir diskursą bei tu, kuriems deleguotos galios, institucinės kontrolės pobūdį“ (93 p.).

Pasitelkus kiekvieno matmens teorijų prielaidas suformuluotos hipotezės tikrinamos tiriant minėtas penkias derybines situacijas arba kitaip – penkis sprendimus EB istorijoje, atskirai dėmesį skiriant trims valstybėms (Jungtinei Karalystei, Prancūzijai ir Vokietijai). Šiam pagrindiniam tiriamajam darbui knygoje skirti antras–ketvirtas skyriai, iliustruoti gausia faktine, statistine medžiaga. Knygos struktūra leidžia laisvai pasirinkti, kurį Europos integracijos etapą nagrinėti nuodugniau.

Septintajame skyriuje supinta bene daugiausia visos knygos išvadų. Atlikęs išsamų tyrimą, A. Moravcsikas patvirtina, kad „Europos integracija buvo [...] pragmatiškų derybų tarp nacionalinių vyriau-

sybių serija, paremta konkrečiais nacionaliniais interesais, santykinė valdžia ir rūpestingai apskaičiuotu suvereniteto perdavimu“ (574 p.), o kalbėdamas apie *nacionalinius prioritetus*, kurie skatina valstybes vienaip ar kitaip elgtis, pabrėžia ekonominių motyvų pranašumą (prekybinis interesas!), atmesdamas ideologines ir geopolitines priežastis, kurios taip dažnai yra pabrėžiamos akademinėje bendruomenėje. „Valstybinių derybų taktika – svarbiausi reikalavimai ir prieštaravimai – buvo labiau ekonominės prigimties, [...] o geopolitiniai požiūriai buvo nuolat aukojami dėl ekonominių interesų“ (578 p.). Tačiau A. Moravcsikas ragina nenuvertinti geopolitinių interesų, nes šie interesai ir idėjos turėjo įtakos pačiai besiformuojančiai EB („EB nebūtų tokia, kokia yra, jeigu nebūtų lygiagretaus geopolitinių prioritetų už ir prieš Europos integraciją rinkinio“ (580 p.). Autoriaus atliktas tyrimas taip pat parodo, kad tais atvejais, kai geopolitiniai veiksniai turėjo įtakos nacionaliniams prioritetams, tai buvo susiję su Vokietija. Taigi A. Moravcsikas daro išvadą, kad Vokietija (jos įsipareigojimai) turėjo įtakos formuojant EB.

Tirdamas *tarpvalstybines derybas*, A. Moravcsikas patvirtino hipotezes, susijusias su tarpvyriausybine teorija, kitaip tariant, viršvalstybiniai veikėjai neturėjo tokios didelės reikšmės nagrinėtų penkių derybų procese ir siekiant rezultatų, kaip paprastai yra manoma (išimtis: „Komisijos pareigūnai ir parlamentarai padidino tik vieno susitarimo, Suvestinio Europos akto, veiksmingumą“ (582 p.). A. Moravcsikas teisėtai klausia, ką tai (SEA) galėtų mums sakyti apie entrepreneurų įtakos priežastis, ir nedelsdamas paaiškina, kad iš tiesų anksčiau perdėti buvo skiriamas dėmesys entrepreneuriams ir tiems atvejams, kai jie veikdavo aktyviai ir rezultatyviai (587 p.). Suinteresuotos vyriausybės narės pačios inicijuodavo svarbiausias EB derybas, o dėl to, kad nebuvo informacijos ar įsivaizduojamos asimetrijos, viršvalstybinių veikėjų įtaka nebuvo juntama, todėl vyriausybės reikšdavosi aktyviai ir sėkmingai užtikrindavo veiksmingumą. A. Moravcsikas taip pat smulkiai aptaria kitus atvejus, kaip antai „paketiniai sandėriai“, vyriausybės elgesys kilus pasitraukimo ir atskirties grėsmei ir kt.

Atlikęs *institucijų perdavimo* (suvereniteto subendrinimo ir perdavimo) matmens (kitaip: racionalistinės bendradarbiavimo sandaros pakopos) analizę, A. Moravcsikas kaip svarbiausius dėmenis išskiria „poreikį palaikyti tarpvalstybinių įsipareigojimų tikėtinumą, su antraeile, tačiau svarbia ideologijos [...] reikšme“, o „technokratiškas reikalavimų įtaka perdavimui ir subendrinimui, atrodo, priešingai, buvo minimali“ (590 p.).

Pripažindamas, kad jo pasiūlytas „integracijos aiškinimas nukrypsta nuo daugumos atliktų EB mokslinių tyrimų“ (15 p.), A. Moravcsikas yra įsitikinęs, jog jo metodas gali būti naudingas ne tik tiriant Europos integraciją, bet ir pritaikomas tirti kitas regionines ekonominės integracijos sistemas. Įrodydamas, kad „EB buvo apgalvota valstybininkų ir piliečių, siekiančių realizuoti ekonominius interesus tradicinėmis diplomatinėmis priemonėmis, kūryba“ (608 p.), A. Moravcsikas sėkmingai atnaujino diskusiją apie pagrindines Europos integracijos priežastis, žengė pirmą žingsnį kuriant Europos integracijos socialinę teoriją ir pakėlė šią diskusiją į kokybiškai kitą lygmenį.

JUSTĖ TOLVAIŠAITĖ